

НАПРЯМ 6. РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-21>

Гордашевська М. Я.

*студентка 1-го курсу магістратури спеціальності С4 «Психологія»
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Дробот О. В.,

*доктор психологічних наук, професор, професор кафедри психології,
філософії та суспільних наук*

Навчально-наукового гуманітарного інституту

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ У СПРИЙНЯТТІ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ

Проблематика імміграції та вимушених переселень сколихнула світ з тих пір, як з'явилися війни та екологічні катастрофи, іншими словами, з моменту появи такого соціального явища як соціум. Отже, перед людством поставало питання, як адаптуватися до нових умов життя, адже часто міграція відбувається в країні віддалено близькі до рідної країни мігранта, або й геть нові соціуми та культури. Тож перед мігрантом постає питання: «Як стати своїм у новому суспільстві?». Для українців це питання стало звучати гучніше та частіше після 24 лютого 2022 року, адже початок повномасштабної війни з РФ став причиною ледь не наймасштабнішою міграційної хвилі 21 століття. За сучасними даними на 2023 рік на території ЄС перебуває близько 4,2 млн. українців, чию міграцію спричинила безпосередньо російська агресія [5]. Отже, актуальним стає вивчення такої великої та значної групи вимушених переселенців. На даний момент різними представниками наукової спільноти проводять чимало досліджень різної тематики та широти вибірок для проведення якісного соціального зрізу українців переселенців [1, 2]. Це дає значне розуміння певних соціально-адаптаційних та когнітивних аспектів міграційного процесу.

Когнітивні процеси – це центральний механізм адаптації людини до нового соціокультурного середовища, оскільки саме через них здійснюється сприйняття, осмислення та інтерпретація реальності [4]. У процесі соціалізації чи міграції когнітивна система особистості стикається з необхідністю переосмислення вже сформованих схем мислення, установок і категорій сприйняття. Наприклад, нове культурне середовище висуває інші мовні, поведінкові й соціальні норми, які потрібно не лише засвоїти, а й інтегрувати у власну когнітивну структуру. Це передбачає роботу таких базових процесів, як увага (фокусування на нових сигналах), пам'ять (збереження та відтворення нової інформації), мислення (побудова нових когнітивних схем) і пізнання (усвідомлення власних процесів розуміння та навчання). Згідно з дослідженнями Європейського фонду з покращення умов життя та праці (Eurofound, 2024), соціальна інтеграція мігрантів тісно пов'язана з когнітивними чинниками: сприйняттям соціальної підтримки, відчуттям безпеки, можливістю навчання мови та позитивним сприйняттям культурного різноманіття. У тих, хто активніше взаємодіє з місцевими громадами, відзначається кращий рівень адаптації, що підтверджує роль когнітивних процесів у соціально-психологічній інтеграції [5]. Під час культурної адаптації когнітивні механізми виступають не лише як інструмент пізнання, а й як засіб регуляції поведінки. Людина аналізує реакції інших, коригує свої інтерпретації соціальних ситуацій і, завдяки цьому, формує нові способи комунікації та взаємодії. Саме когнітивна гнучкість – здатність змінювати спосіб мислення відповідно до контексту – визначає успішність адаптації у новому середовищі.

Суміжну тематику було досліджено під час написання дипломної бакалаврської роботи (*Гордашевська М.Я., Біла І.М.*) на тему «Соціально-психологічні фактори адаптації українських біженців до нових умов життя», тож аналіз когнітивних аспектів у тезах когнітивні аспекти розглядаються на основі опитування проведеного в межах цієї наукової роботи. У дипломному дослідженні використовувалися методики для оцінки адаптаційних ресурсів та стану біженців. CD-RISC вимірює психологічну стійкість і здатність справлятися зі стресом. SSQ оцінює рівень та задоволеність соціальною підтримкою. SWLS визначає суб'єктивне задоволення життям. BPAS показує рівень психологічної адаптації в нових умовах. BAOS оцінює орієнтацію на інтеграцію в нове середовище або збереження власної культури. BSAS фіксує соціокультурну адаптацію та комфортність взаємодії з новим соціальним контекстом [3]. Додаткове дослідження вихідних даних методами класичного кореляційного аналізу показало значущий зв'язок (далі r – коефіцієнт кореляції). За отриманими

результатами було проаналізовано такі когнітивні аспекти як мовлення, мовленнєві процеси та сприйняття. Було виявлено позитивні кореляції між соціальною підтримкою та соціальними взаємодіями ($r = 0,32-0,38$) та дружбою ($r = 0,38$), й зв'язок між рівнем психологічної адаптації та схильність до швидшого пристосування до навколишньої соціальної середовища, способу життя оточуючих, їх переконанням тощо ($r = 0,27-0,56$). Єдиний негативний зв'язок за цим когнітивним аспектом виявлено між віком та мовної адаптації, що є цілком логічним. Таким чином, ми можемо стверджувати що мовленнєвий аспект та мовна інтеграція – це когнітивний процес, який залежить від віку, соціальної підтримки та рівня психологічної адаптації кожного окремого індивіда.

Розглядаючи кореляційні зв'язки процесу сприйняття культури, ми побачили наступні позитивні зв'язки: чим старші за віком опитувані, тим більше вони проявляють схильність до вже сталих процесів, тобто передбачають робити так, як робили завжди ($r = 0,31$), чим вищі результати за опитувальником психологічної стійкості, тим більше індивіди схильні до того, щоб підтримуватися традицій приймаючої країни ($r = 0,3$), чим вищий рівень соціальної підтримки та соціокультурної адаптації особи, тим важливіше для неї розвивати в собі риси та діяти відповідно до звичаїв приймаючої країни ($r = 0,34; 0,38; 0,31; 0,3$ відповідно). Таким чином, можемо зробити висновок що високі рівні психологічної адаптації, соціальної підтримки та соціокультурної адаптації сприяють позитивному сприйняттю нової середовища проживання та спонукають до інтеграції у нове суспільство. Щодо негативних кореляцій ми виявили що опитані з низьким рівнем психологічної та соціокультурної адаптації переважно схильні продовжувати чинити так, як вони чинили в країні походження ($r = -0,44 - -0,32; -0,28$ відповідно). Отже, з нижчим рівнем соціокультурної адаптації, психологічної та з віком людина більше схильна до того, щоб вчиняти як завжди, за інерцією, тобто можемо говорити про когнітивні чинники ригідності пізнавальних процесів. Сприйняття культури – це підпроцес когнітивного сприйняття, який залежить від віку, психологічної, соціокультурної адаптації та наявності соціальної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Вербицька Н. С. Соціальна адаптація громадян України, які отримали тимчасовий захист у Франції (регіон Бургундія – Франш-Конте) : кваліфікац. робота на здобуття ступеня бакалавра / Н. С. Вербицька ; наук. кер. Н. Ф. Романова ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія». Київ, 2023. 57 с.

2. Галицька М., Гришук Ю. Соціокультурна адаптація українських біженців у Великій Британії. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2023. Вип. 65. С. 1–47. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/65-1-47>

3. Гордашевська М. Я. Соціально-психологічні фактори адаптації українських біженців до нових умов життя: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти бакалавра / М. Я. Гордашевська ; науковий керівник І. М. Біла. Київ : Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2025. – 78 с.

4. Дерев'яно С. П. Когнітивна психологія : навчальний посібник. Чернівці : Видавець Лозовий В. М., 2012. 184 с. : іл.

5. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024. ISBN 978-92-897-2393-0 (print), ISBN 978-92-897-2394-7 (PDF). doi:10.2806/479251. URL: <https://eurofound.link/ef23030>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-631-0-22>

Довбня С. Ю.

аспірант Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Науковий керівник: Маслюк А. М.,

доктор психологічних наук

Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ РОЗРОБКИ ПРОГРАМИ РОЗВИТКУ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ІТ-КОМПАНІЙ У ФОРМАТІ E-LEARNING В УМОВАХ ВІЙНИ

Сучасні ІТ-компанії характеризуються високим рівнем когнітивного навантаження, швидкою зміною технологій, багатозадачністю, чіткими дедлайнами та необхідністю постійного професійного розвитку, що зумовлює підвищення рівня стресу серед працівників і негативно впливає на їх психоемоційний стан і продуктивність діяльності [10]. В умовах повномасштабної війни в Україні проблема розвитку стресостійкості працівників ІТ-компаній набуває особливого вивчення.

«Стресостійкість» в психологічних доробках узгоджено взаємозв'язок властивостей підходів українських вчених до тлумачення базових понять дослідження («стрес», «стійкість», «стресостійкість») та розглянуто як системно-інтегративна властивість особистості, яка забезпечує прогнозованість психобіологічних реакцій на стрес,